

تکریم سادات و نقش آن در پیشبرد اهداف اسلامی

لیلا یوسف پور^۱

چکیده

مسلمانان به اهل بیت (ع) نوعی مودت و دوستی دارند که این پشتوانه قرآنی، روایی و عقلی دارد و سادات نیز مورد احترام و اکرامند. درباره سادات از جهات مختلفی پژوهش هایی شده است اما به طور مستقل چرایی تکریم ایشان و از طرفی نقش این تکریم در تحولات اجتماعی-سیاسی بررسی نشده است. این پژوهش کاربردی، با روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از منبع کتابخانه به سوالات مطرح شده پاسخ می دهد .

آیه مودت، روایات مربوطه، بزرگداشت سوره کوثر و ادای دین به پیامبر (ص) و حکم عقل در مجموع منظومه حجیت تکریم سادات را تکمیل کرده و این تکریم در راستای مودت به اهل بیت (ع) است و امید به رضای الهی در آن می باشد . این تکریم در طول تاریخ بستر ساز بسیاری از تحولات اسلام خواهانه مانند بیداری اسلامی بدست رهبران سید در جوامع اسلامی بوده است که می تواند استمرار داشته باشد. اگر نخبگان سادات برای نقش آفرینی در بیداری اسلامی اراده کنند قطعاً مردم به دو دلیل حق طلبی و ارادت قلبی به سادات به دعوت ایشان لبیک خواهند گفت.

کلید واژه ها : اهل بیت (ع) ، مودت، تکریم سادات، بیداری اسلامی

¹ طلبه سطح 2 حوزه علمیه سید الشهداء(علیه السلام)

مقدمه

مودت و محبت اهل بیت (ع) در میان همه پیروان مذاهب اسلامی معروف و مشهور است که این از پشتوانه قرآنی و روایی برخوردار است. اما در جهان اسلام اغلب، سادات یعنی نسل غیر معصوم پیامبر (ص) نیز مورد تکریم قرار می گیرند. گرچه این تکریم نیز به تبع تکریم اهل بیت (ع) است اما سوالاتی را به ذهن متبادر می کند که از این دسته است: 1. علت واقعی این تکریم چه میتواند باشد؛ تکریم سادات حجیت شرعی دارد یا عملی که مسلمانان در طول تاریخ در راستای محبت و تکریم خاندان پیامبر (ص) به امید رضا و قرب الهی انجام میدهند؟ 2. با توجه به تحولات اجتماعی-سیاسی در سراسر جهان اسلام نقش تاریخی و جایگاه سادات در میان مسلمانان چه بوده است؟ 3. امروزه که در جهان اسام بارقه امید به بیداری اسلامی در دل علاقه مندان و مسلمانان روشن شده است نقش تکریم سادات در بیداری اسلامی با توجه به جایگاه اجتماعی-سیاسی ایشان در بستر تاریخ از آغاز تاکنون چه میتواند باشد؟

کتب و مقالاتی مورد بررسی قرار گرفتند اما با توجه به اهمیت و الزام تکریم سادات بر آن شدم که مقاله ای متفاوت تر از مقالات قبلی با موضوعی نزدیک به مقالات گذشته ارائه دهم. و سیه بر آن شد به عناوینی بپردازم که هیچ یک از مقالات گذشته به آن نپرداخته یا کمتر پرداخته باشند که بتواند از لحاظ نوآوری در بیداری اسلامی تاثیر گذار تر باشد و همچنین در این مقاله به تکریم نمودن سادات و چگونگی پیش برد اهداف اسلامی پرداخته که همین موضوع باعث شده این مقاله را از مقاله های دیگر متمایز کند تا بتواند دوستی و مودتی که میان اهل بیت (ع) و مسلمانان است را شکوفا تر کند.

مفهوم شناسی

سادات

سید در لغت به معنای «آقا»، «بزرگوار»، «رئیس» بوده [قریشی]. سید علی اکبر. قاموس قران ج 3 ص 350 [و در اصطلاح، از القابی است که در عرف فارسی زبانان و شیعه، کسانی که نسبشان به واسطه فاطمه زهرا (ع) به رسول خدا (ص) منتهی می‌شود و بر سائر علویین نیز که به واسطه حضرت عباس یا جناب محمد حنفیه نسبشان به امیر المؤمنین (ع) می‌رسد احتراماً گفته می‌شود، بلکه بر سایر هاشمیین مانند کسانی که نسبشان به جناب جعفر طیار و عقیل می‌رسد نیز سید می‌گویند و این یک نوع احترام از منتسبین به رسول خدا (ص) و از خاندان بنی هاشم است چنانچه شیعه و اهل سنت، سادات خصوص علویین بخصوص فاطمیین را شرفاء می‌گویند و به کسی که از اولاد حضرت امام حسن مجتبی (ع) باشد شریف حسنی و به کسی که از اولاد حضرت امام حسین (ع) باشد شریف حسینی گفته می‌شود و فرزند سیده علویه نیز اگر چه در عرف، سید و شریف، نامیده نمی‌شود به واسطه مادرش به این دودمان شریف و حضرت رسول (ص) انتساب دارد و اگر مادرش از اولاد فاطمه زهرا (ع) باشد از فرزندان پیغمبر (ص) محسوب می‌شود. بلکه فقط کسانی که به وسیله پدر هاشمی هستند استحقاق خمس دارند.

تاریخچه اصطلاح سید

در کتاب تاریخ بیهق که در قرن ششم نگاشته شده است، فصلی به عنوان سادات بیهق تدوین شده است که به نسل پیامبر (ص) که به آن نواحی سفر کرده‌اند پرداخته است. [تاریخ بیهق، متن، ص ۵۴] قبل از آن نیز در تاریخ قم از نسل پیامبر (ص) با واژه سادات یا سید یاد شده است. [تاریخ قم، ص: ۲۰۸] ابن حوقل نیز که در عصر نویسنده کتاب تاریخ قم می‌زیسته از واژه سادات برای آل ابی طالب استفاده نموده است. [صورة الارض، ج ۱، ص ۲۴۰] با وجود این مستندات می‌توان گفت که واژه سادات در قرن چهارم برای اولاد پیامبر (ص) کاربرد داشته است.

سیادت ائمه (ع) و ذریه پیامبر (ص)

امام حسن و امام حسین (ع) همان گونه که به پیامبر (ص) از طریق حضرت فاطمه (س) منتسب هستند همچنین از طریق پدر یعنی امام علی (ع) به جناب هاشم منتسب می شوند.

برای روشن تر شدن این مسئله به چند روایت اشاره می کنیم:

1. «مأمون به امام رضا (ع) گفت: با تحقیقاتی که کرده ام به این نتیجه رسیده ام، فرقی بین ما و شما از نظر نسب وجود ندارد، و از نظر فضیلت هر دو گروه یکسان هستیم، و اختلافی که پیروان ما در بیان فضائل ما می گویند، ناشی از هوای نفس و تعصبات است.

امام (ع) فرمود: اگر اجازه دهید جواب سؤالتان را می دهم، و اگر نخواهید جواب نمی دهم، مأمون گفت این سؤال را مطرح کردم تا از شما استفاده کنم، حضرت فرمود: اگر رسول خدا (ص) از میان این نیزارها بیرون آید و دختر شما را برای خود خواستگاری کند، شما چه می کنید؟ مأمون گفت، سبحان الله! آیا کسی را می توان یافت که به چنین وصلتی خشنود نباشد؟! حضرت فرمود: آیا من هم می توانم به چنین وصلتی راضی باشم؟! با لحظه ای درنگ، مأمون پاسخ داد قسم به خدا قرابت شما چسبیده به رسول خدا است». [مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، ج 10، ص 349].

2. حضرت امام موسی بن جعفر (ع) فرمود: روزی به مجلس هارون الرشید رفتم. هارون از من سؤال هایی کرد. یکی از آن سؤال ها این بود که شما چطور خودتان را فرزند پیامبر (ص) و از نسل او می دانید در صورتی که پیامبر فرزند پسر نداشت و نسل انسان با فرزند پسر می ماند نه دختر؟ در جواب او گفتم: خداوند در قرآن می فرماید: «ما به ابراهیم، اسحاق و یعقوب را بخشیدیم و همه را هدایت کردیم و نوح را از پیش هدایت کرده بودیم و از نژاد او داود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون را. ما نیکوکاران را چنین پاداش می دهیم و نیز زکریا، یحیی، عیسی و الیاس را که همگی از صالحان هستند».

به هارون گفتم: ای هارون پدر عیسی کیست؟ گفت: عیسی پدر ندارد. گفتم: پس چطور از نسل حضرت ابراهیم به حساب آمده است؟ پس بدان خداوند عیسی را از طریق مادر به نسل حضرت ابراهیم ملحق ساخته است. ما هم از طریق مادرمان از نسل و ذریه پیامبر اسلام محسوب می شویم.

3. در تفسیر عیاشی آمده است: روزی حجاج کسی را دنبال یحیی بن معمر فرستاد. یحیی نزد حجاج حاضر شد. حجاج گفت: شنیده ام تو گمان می کنی که حسن و حسین (ع) پسران پیامبر (ص) هستند و این را از قرآن می گویی در صورتی که من قرآن را از اول تا آخر خوانده ام، ولی این مطلب را در آن ندیده ام. یحیی گفت: شما سوره انعام را نمی خوانی؟ در سوره انعام آمده است: «ما به ابراهیم، اسحاق و یعقوب را بخشیدیم و همه را هدایت کردیم و نوح را از پیش هدایت کرده بودیم و از نژاد او داود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون را. ما نیکوکاران را چنین پاداش می دهیم و نیز زکریا، یحیی، عیسی و الیاس را که همگی از صالحان» مگر عیسی در این آیه از نسل و ذریه ابراهیم (ع) شمرده نشده است؟ حجاج گفت: درست می گویی. این آیه را خوانده ام؛ حضرت عیسی (ع) از طریق مادر منتسب به حضرت ابراهیم شده است، همچنین است امام حسن (ع) و امام حسین (ع) که از طریق حضرت فاطمه (س) از ذریه پیامبر اسلام (ص) می باشند.

3- تلاش شخصیت‌های بزرگ فکری، جهادی و جریان ساز اسلامی

اگر چه موج بیداری اسلامی امروزه سراسر جهان اسلام را فراگرفته است، اما خاستگاه اصلی آن را چهار سرزمین مهم اسلامی در سده ی گذشته یعنی ایران، دنیای عرب (عمدتا مصر و شام)، ترکیه عثمانی و هند تشکیل می‌دهد. (ولایتی، ۱۳۹۰: ۱۳-۱۴). در همین راستا برخی جنبش‌ها و شخصیت‌های جریان ساز بدین شرح است: جنبش شاه ولی الله در هند، سنوسی در لیبی، مهدی السودانی در سودان، نهضت‌ها و جریان‌های اسلامی-اصلاحی در اندونزی (مطالعه بیشتر: موثق، 1377)، اخوان المسلمین در مصر، جنبش امل و حزب الله در لبنان، انقلاب اسلامی در ایران و جنبش‌های اسلامی در تونس، الجزایر، مراکش، عربستان، عراق، بحرین، کویت، یمن، فلسطین و سوریه. مقام معظم رهبری حضور شخصیت‌های فکری و جهادی بزرگ اسلامی در مصر، عراق، ایران، هند و کشورهای دیگری از آسیا و آفریقا در صد و پنجاه سال اخیر را پیش زمینه‌های وضع کنونی دنیای اسلام می‌دانند. رهبر معظم انقلاب وجود متفکران، مبارزان را در قرن گذشته بستر ساز بیداری اسلامی دانسته و می‌فرمایند: «قرن گذشته قرن فریادگری فریادگران اسلام بود. از اوایل قرن که میرزای شیرازی در برخورد با کمپانی انگلیسی، آن فتوای قاطع را داد و یک ملت را به حرکت درآورد، تا واقعه ی مشروطیت در ایران، تا حرکت‌های اسلامی در هند، تا بیداری اسلامی در غرب دنیای اسلام وسید جمال الدین‌ها و دیگران و تقریباً قرن فریاد و قرن مبارزات بود، و قرن بعد، قرن تجربه است. این قرنی که ما امروز در آن قرار داریم، قرن تجربه است.» (سخنرانی در عید مبعث ۱۳۷۰/۱۱/۱۳). تقارن حرکت روشنگرانه سید جمال در مصر و فتوای تاریخی تحریم تنباکو توسط سید محمد حسن میرزای شیرازی (1273 ق) در کلام مقام معظم رهبری نشان از سرآغاز بیداری اسلامی است. نکته مهم دیگر در کلام ایشان اشاره به قرن حاضر به عنوان قرن تجربه است. که این نیز در نوع خود میتواند تجربه تأسی و اعتماد مردم به متفکران و مبارزان اسلامی به خصوص نسل پیامبر (ص) باشد. که بسیار نزد مسلمانان قابل احترامند. مهمترین از سادات در عصر کنونی خود شخصیت آیت الله العظمی خامنه‌ای می‌باشد.

4- انقلاب اسلامی ایران

انقلاب اسلامی ایران که در امتداد مبارزات آزادی خواهان مسلمان همچون سید حسن مدرس شکل گرفت، همواره نامش با ولایت فقیه عجین است از بدو تأسیس ولی فقیه آن امام خمینی (ره) از تبار سادات است و امروزه در سراسر جهان اسلام آیت الله سید علی خامنه ای علاوه بر محبوبیت به عنوان فقیهی نواندیش و سیاستمداری کارکشته و ضد ظلم که محور مقاومت از غرب آسیا تا اقصی نقاط جهان ایشان را هادی و رهبر خویش میدانند شهرت دارند. و نیز آیت الله خامنه ای نماد مبارزه با اسرائیل و بازپس گیری فلسطین و احیای تمدن الهی برابر تمدن مادی غرب همواره بر استکبارستیزی بخصوص مقابله با امریکا تاکید دارد. ایشان امروزه مهمترین و تأثیر گذارترین فرد از سلسله سادات در جهان معاصر میباشند. متفکر تونسوی جهان عرب راشد الغنوشی درباره انقلاب اسلامی ایران و امام خمینی (ره) نمایانگر تحولی بزرگ در سطح بین المللی و منطقه بوده که حق پدیده ای به این گستردگی را نمی توان با سخنانی کوتاه ادا کرد وی بر این اعتقاد است که با وجود اینکه پایگاه اصلی انقلاب اسلامی را مذهب تشیع شکل می دهد، ولی این انقلاب وابسته به یک جریان جهانی فراگیر است که هدف آن برانگیختن روح اسلامی، بیداری امت و هدایت آن تا مرحله رهبری تمدن جهانی است.» (غنوشی، 1372: 65 و 69)

5- جبهه مقاومت اسلامی فلسطین و لبنان

نهضت بیداری اسلامی قبل از اشغال فلسطین شکل گرفت اما یکی از محرکهای مهم این نهضت، جهاد برای آزادسازی آن بوده، رژیم صهیونیستی درصدد گسترش تصرفات خود در سرزمینهای اسلامی و هویت مسلمانان منطقه بود که با مقاومت گروه ها و نهضت های منطقه روبرو شد. شکست اعراب در جنگ با اسرائیل همه امیدها را تبدیل به یأس نمود محمد حسنین هیکل اندیشمند نامدار مصری، این فضا را اینگونه توصیف میکند: «پس از جنگ ۱۹۶۷ تمام مردم خاورمیانه ناچار شدند یک سری از اصول را مورد تجدید نظر قرار دهند، تمام آرمانهایی که پرورانده شده بود به سراب و یقینیات قبلی به دروغ تبدیل شده بود، آیا چیزی مانده بود که بتوان به آن دل بست؟ مذهب تنها پاسخ موجود بود.» (هیکل، ۱۳۶۲: ۲۳۰-۲۳۱) و نیز مقام معظم رهبری از

مساله فلسطين با عنوان جراحه عميق بر پيكر امت اسلامي(خطبه نماز عيد فطر ۱۳۸۷/۷/۲۶) و خنجرى در پهلوى كشورهاي مسلمان منطقه ياد كرده اند (اجالس بين المللى بيدارى اسلامى ۱۳۹۰/۶/۲۶). ايشان يكي از مبادى اصلى طغيان مسلمانان، رشد و گسترش حر كتهاي اسلام گرايانه و موج جديد بيدارى اسلامى را همين مساله ميدانند (ديدار با مسئولان نظام در روز ميلاد پيامبر اكرم (ص)/۱۲/۱۳۸۹).

باورهاي مذهبي راهى جز مقاومت در برابر رژيم صهيونيستى نگذاشته بود. گروههاي فلسطينى جنبش جهاد اسلامى و حماس از ابتدا با حمايت قاطع انقلاب اسلامى ايران به مبارزه درون فلسطينى پرداختند و حزب الله لبنان نيز كه از موسسان آن سيد عباس موسوى بود راه مقاومت در برابر رژيم اشغالگر قدس را پيمود و در ادامه جانشين وي سيد حسن نصرالله نيز چنين كرد. مقام معظم رهبرى تاثير بحران فلسطين را در بيدارى اسلامى چنين بيان داشتند: «ظلم و زور گوئى روز افزون رژيم صهيونيستى و همراهى برخى حكام مستبد و فاسد و مزدور آمريكا با آن از يك سو و سر بر آوردن مقاومت جانانه فلسطينى و لبنانى و پيروى معجزه آساي جوانان مؤمن در جنگهاي لبنان ۳۳ و ۲۲ روزه غزه از سوى ديگر، از جمله عوامل مهمى بودند كه اقيانوس به ظاهر آرام ملت هاي مصر و تونس و ليبيا و ديگر كشورهاي منطقه را به تلاطم در آوردند (براي مطالعه بيشتر: مشتاقى، الله كرم، ۱۳۹۱).

نتيجه گيرى

مسلمانان علاقه ويژه اى به اهل بيت (ع) دارند و ايشان را تكريم ميكنند و در اين راستا هر آنچه كه يادآور آنان باشد را ارج نهاده و به آن محبت ميورزند و سادات شاخص ترين اين نشانه ها هستند. تكريم سادات كه گستره آن تمامى سرزمينهاي محل حضور مسلمانان است ميتواند در تحولات اجتماعى-سياسى نقش آفرين باشد كه از مهمترين اين تحولات جريان بيدارى اسلامى در دو قرن اخير بوده كه مسلمانان هر كجا سيدى اراده و دعوت به اسلام خواهى و يا ظلم ستيزى كرده است به دو دليل پيروي از حق و ارادت خاصى كه به سيادت وي داشته اند او را تنها نگذاشته و يارى رسانده اند. كه اين سيره همچنان ادامه دارد.

منابع

قرآن کریم

- 1- ادیب، عادل و موسوی، حسین، (1383) حزب الدعوه اسلامی عراق: پیشینه تاریخی و اندیشه سیاسی، تهران: مرکز پژوهشهای علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه.
- 2- الهوری، عبدالحمید (1868) پادشاهنامه، به کوشش کبیرالدین احمد و عبدالرحیم، کلکته: بی نا .
- 3- ابن جوزی، سبط (۱۴۱۸ ق)، تذکره الخواص، قم: منشورات الشریف الرضی .
- 4- ابن عنبه، احمد بن علی (1380 ق)، عمده الط منشورات الشریف الرضی .
- 5- بابایی، راضیه؛ غفاری هاشجین، زاهد، (1398) نقش رهبری سید حسن نصرالله در به کارگیری قدرت هوشمند حزب الله در مواجهه با مخالفان»، جامعه شناسی سیاسی جهان اسلام، سال هفتم، شماره 1.
- 6- حسینی، سید حسن (1398) اطلس تاریخی سادات ایران (از آغاز تا پایان قرن نهم هجری): سادات قم و آوه، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی.
- 7- حرّ عاملی، وسائل الشیعه، مؤسسه آل البیت، قم، اول، ۱۴۰۹ ق.
- 8- حوثی، حسین (2001) دروس من هدی القرآن، يوم القدس العالمی، یمن: بی نا .
- 9- حسینی، سید جواد، نکته ها و سرگذشتهای خواندنی، نشر پیام حجت (ع)، قم، اول، ۱۳۹۲
- 10- سلامی، عبدالسالم بن أحمد (1433 ق)، الجماعات الإسلامیة فی الیمن، دارالکتب صنعاء .
- 11- سلطانی، مصطفی (1390)، تاریخ و عقاید زیدیه، قم: انتشارات ادیان
- 12- طباطبایی، سید محمد حسین، و دیگران (۱۳۴۱) بحثی درباره مرجعیت و روحانیت، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ دوم.
- 13- طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم عروه الوثقی، (1420 ق)، قم: مؤسسه النشر الاسلامی .
- 14- طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، دار الکتب الاسلامیه، تهران، چاپ دوم، ۱۳۹۷ ق.

- 15- طوسی، محمد، تهذیب الاحکام، به کوشش حسن موسوی خراسان، تهران، ۱۳۶۴ ش.
- 16- عادلی، سید جعفر، (1389)، کوثر النبی (پژوهش در تاریخ سادات افغانستان) کابل : صبح امید .
- 17- عباسی، مجید؛ گلچین، سعید، (زمستان 1394) انقلاب اسلامی ایران و ژئوپلیتیک تشیع در یمن: از هویت یابی تا بیداری «، مطالعات راهبردی بسیج، شماره 69 .
- 18- عبیری، عباس، (1375) سید محسن حکیم: مرزبان حوزه نور، تهران: سازمان تبلیغات
- 19- غنوشی، راشد (1372) حرکت امام خمینی و تجدید حیات اسلامی، ترجمه هادی خسرو شاهی، تهران: موسسه اطلاعات.
- 20- فیض کاشانی، تفسیر الصافی، ، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، بیروت، بی تا.
- 21- قمی، حسن بن محمد بن حسن ۳۷۸، تاریخ قم، توس، تهران، ۱۳۶۱ ش.
- 22- قاشانی، عبدالله بن محمد، تاریخ اولجایتو، مهین همبلی، تهران، علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴ ش.
- 23- کمالیان، محسن، (1394) مشاهیر خاندان صدر، تهران: موسسه تحقیقاتی امام موسی صدر.
- 24- مشتاقی، الله کرم (1391) مفهوم بیداری اسلامی و ریشه های آن از نگاه مقام معظم رهبری، وبسایت مقام معظم رهبری.
- 25- مستنبط، سید احمد ، أَلْقَطَرَة من بحار مناقب النبی و العتره، نگارش، قم، چاپ اول، ۱۴۱۸ ق، ص ۵۲۷.
- 26- نیاکوئی، سید امیر؛ اسماعیلی، علی؛ ستوده، علی اصغر، (بهار 1393) عوامل گسترش روابط استراتژیک سوریه با ایران از صعود بشار اسد به قدرت تا ناآرامیهای اخیر (2000-2011 - (مطالعات سیاسی جهان اسلامی ، سال چهارم، شماره نهم)
- 27- نجفی، محمد حسن بن باقر، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، بیروت، ۱۹۸۱
- 28- هیکل، محمد حسنین (1362) ایران: روایتی که ناگفته ماند، ترجمه حمید احمدی، تهران: انتشارات الهام.